

Türk Siyasal Hayatında Kırsal Modernleşme Yarışı: 1969 ve 1973 Seçim Beyannameleri Işığında CHP'nin "Köykent" ve MHP'nin "Tarım Kent" Projelerinin Karşılaştırmalı Analizi

The Race for Rural Modernization in Turkish Political Life: A Comparative Analysis of the CHP's "Village City" and MHP's "Agricultural City" Projects in Light of the 1969 and 1973 Election Manifestos.

Mehmet Zakir SARIKAYA¹

Öz

Bu çalışma, Türk siyasal hayatının 1960'lı yılların sonu ve 1970'li yılların başında deneyimlediği kırsal modernleşme yarışını, Cumhuriyet Halk Partisinin (CHP) "Köykent" ve Milliyetçi Hareket Partisinin (MHP) "Tarım Kent" projeleri ekseninde analiz etmektedir. Çalışmanın temel sorunsalı, Türkiye'de 72 bin gibi sürdürülemez bir sayıya ulaşan dağınık yerleşim birimine kamu hizmetlerini ulaştırmanın teknik ve mali imkânsızlığı ile bu durumun tetiklediği kontrolsüz kent göçü ve beraberinde gelen "gecekondu sefaletaneleri" sorunudur. Araştırmancının amacı; her iki partinin bu yapısal tikanıklığa getirdiği çözüm önerilerini, mülkiyet rejimi, ekonomik örgütlenme ve sosyokültürel insan tasarımı açısından karşılaştırmalı olarak inceleyerek, bu projelerin Türk kırsal modernleşme tarihindeki yerini belirlemektir. Literatür taramasında, Köykent ve Tarım Kent projelerinin etraflıca ele alındığı, ancak bu iki projenin karşılaştırmalı şekilde analiz edilmediği görülmektedir. Bu nedenle yapılan çalışma, literatürdeki bir boşluğu doldurmayı hedeflemektedir. Yöntem olarak, partilerin 1969 ve 1973 seçim beyannamelerindeki orijinal metinler ile konuyla ilgili sosyolojik literatürün tematik karşılaştırmalı analizi tercih edilmiştir. Bu analiz çerçevesinde, metinler önce tümevarımsal içerik analiziyle kodlanmış, ardından mülkiyet rejimi, ekonomik örgütlenme ve sosyokültürel insan tasarımı temaları altında karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Araştırma bulguları, her iki projenin de mekânsal toplulaştırma ve sanayiye köylünün ayağına götürmeyi hedefleyen yerinde kentleşme stratejilerinde birleştiğini ortaya koymaktadır. Ancak uygulama yöntemlerinde ideolojik bir kopuş yaşanmaktadır: CHP, "Toprak işleyen, su kullananıdır." ilkesiyle feodal yapıların tasfiyesini ve "Halk Sektörü" aracılığıyla üretimin özerk kooperatiflerce yönetilmesini savunurken; MHP, mülkiyetin kutsallığını koruyarak "Millet Sektörü" anlayışıyla sermayeyi anonim şirketler üzerinden tabana yaymayı ve sanayileşmeyi "mektepcami" senteziyle manevi değerlerle bütünleştirmeyi hedeflemiştir. Çalışma sonucunda, 1970'li yılların siyasi istikrarsızlığı, ekonomik krizler ve bürokratik direnç nedeniyle, projelerin pilot uygulamalardan öteye gidemediği, ancak köylüyü modernleşmenin edilgen bir nesnesinden "kurucu bir öznesine" dönüştürme iddiasını paylaştıkları saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: CHP, Kırsal Modernleşme, Köykent, MHP, Tarım Kent

ABSTRACT

This study analyzes the race for rural modernization experienced by Turkish political life in the late 1960s and early 1970s, focusing on the Republican People's Party's (CHP) "Village City" and the Nationalist Movement Party's (MHP) "Agricultural City" projects. The fundamental problem addressed is the technical and financial impossibility of providing public services to the unsustainable number of scattered settlements in Turkey, reaching approximately 72,000, and the resulting uncontrolled urban migration and the ensuing problem of "shantytown slums." The aim of the research is to comparatively examine the solutions proposed by both parties to this structural impasse,

¹ Corresponding Author: Bitlis Eren Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, mzsarikaya@beu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2443-8712

considering property regimes, economic organization, and socio-cultural human design, and to determine the place of these projects in the history of Turkish rural modernization. A literature review reveals that while the Village City and Agricultural City projects have been extensively discussed, a comparative analysis of these two projects has not been conducted. Therefore, this study aims to fill a gap in the literature. The methodology employed was a thematic comparative analysis of the original texts of the parties' 1969 and 1973 election manifestos and the relevant sociological literature. Within this analytical framework, the texts were first coded through inductive content analysis and then evaluated comparatively under the themes of property regime, economic organization, and sociocultural human design. The research findings reveal that both projects converge on strategies of spatial consolidation and on-site urbanization aimed at bringing industry closer to the rural population. However, an ideological divergence occurred in their implementation methods: while the CHP advocated for the dismantling of feudal structures based on the principle of "The land belongs to those who cultivate it, the water to those who use it," and the management of production through autonomous cooperatives via the "People's Sector," the MHP aimed to protect the sanctity of property, spread capital to the grassroots through joint-stock companies with the "National Sector" concept, and integrate industrialization with spiritual values through a "school-mosque" synthesis. The study concluded that, due to the political instability, economic crises, and bureaucratic resistance of the 1970s, the projects did not progress beyond pilot phases, but they all shared the ambition of transforming the peasant from a passive object of modernization into a "founding subject."

Keywords: CHP, Rural Modernization, Village City, MHP, Agricultural City

GİRİŞ

Türkiye’de kırsal yerleşim dokusunun dağınıklığı, Cumhuriyet’in kuruluşundan itibaren sadece teknik bir idari sorun değil; modernleşme projesinin önündeki en temel yapısal engellerden biri olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda çalışmanın odağını oluşturan temel sorunsal, 72 bine ulaşan sürdürülemez sayıdaki dağınık yerleşim birimine kamu hizmetlerini ulaştırmanın mali imkânsızlığı ve bu tıkanıklığın tetiklediği kontrolsüz göç dalgalarının büyük kentlerin çeperlerinde yarattığı gecekondulaşmadır. Kırsalın bu parçalı yapısı; devletin eğitim, sağlık ve sanayileşme gibi modernleşme araçlarını köylüye ulaştırmasını imkânsız kılarak, köylüyü kalkınmanın etkin bir öznesi olmaktan çıkarıp, modernleşmenin sancılarını çeken edilgen bir kitleye dönüştürmüştür. Kırsal modernleşme, 1960’ların sonu ve 1970’lerin başında siyasal partiler için sadece bir seçim vaadi değil; Türkiye’nin sosyoekonomik tıkanıklığını aşmaya yönelik ideolojik bir varoluş ve “düzen değişikliği” yarışı haline gelmiştir.

Literatürde Köykent ve Tarım Kent Projeleri; genellikle müstakil çalışmalarla veya pilot uygulamaların başarısızlığı üzerinden tekil olarak ele alınmış, bu iki modelin dayandığı siyasal stratejiler karşılaştırmalı bir perspektifle yeterince incelenmemiştir. Mevcut çalışmalar, daha çok projelerin fiziksel yerleşim planlarına veya kâğıt üzerinde kalan birer “kırsal ütopya” oluşuna odaklanırken (Marin, 2020, s. 297; Güler vd., 2014, s. 165); bu projelerin mülkiyet rejimi, sermaye birikim modelleri ve toplumsal insan tasarımı açısından birbirlerinden nasıl ayrıştığına dair teorik boşluk devam etmektedir. Bu çalışma; söz konusu iki projenin dayandığı politik ve iktisadi stratejileri karşılaştırmalı olarak inceleyerek, her iki partinin köylüyü, modernleşmenin “kurucu bir öznesine” dönüştürme iddiasını hangi araçlarla kurguladığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmada sadece Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve Milliyetçi Halk Partisi (MHP)’nin incelenmesinin sebebi, 1969 ve 1973 seçimlerine katılan diğer siyasi partilerin sadece mevcut iktidarın kırsal politikalarını eleştirmekle yetinip, kamuoyuna somut bir proje sunmamalarından kaynaklanmaktadır.

Çalışma, verilerdeki örüntüleri belirlemek, bunları analiz etmek ve raporlamak için kullanılan nitel araştırma yöntemlerinden tematik analiz (Braun ve Clarke, 2019, s. 873) deseniyle kurgulanmıştır. Bu desenin seçilme amacı, verileri özetlemeyi aşarak temalar üzerinden yorumlama ve anlamlandırmaktır (Çarıkçı vd, 2024, s. 127). Araştırmanın yöntemsel ve kavramsal çerçevesini netleştirmek adına süreç şu şekilde işletilmiştir: Öncelikle, incelenen projelere dair en kapsamlı ve resmi verileri sunan partilerin 1969 ve 1973 seçim beyannameleri birincil veri kaynağı olarak belirlenmiştir. Bu metinler üzerinde uygulanan tümevarımsal içerik analizi yoluyla, her iki partinin kırsal alana dair söylemleri önce kodlanmış, ardından bu kodlar çalışmanın analitik omurgasını oluşturan üç temel tema altında gruplandırılmıştır. Bu temalar; Mülkiyet rejimi (toprağın ve üretim araçlarının kime ait olacağı), Ekonomik örgütlenme (kooperatifçilik, anonim şirketler ve sermaye

birikim modelleri) ve Sosyokültürel insan tasarımı (modernleşmenin öznesi olarak köylü ve manevi değerler sentezi) olarak belirlenmiştir. Karşılaştırmalı analiz aşamasında ise, belirlenen bu üç kavramsal tema üzerinden her iki partinin yapısal tıkanıklığa getirdiği çözüm önerileri; mekânsal benzerlikler ve ideolojik ayrışma noktaları ekseninde sentezlenmiştir. Bu çerçevede, projelerin sadece teknik yerleşim planları olarak değil, dayandıkları siyasal ve ekonomik stratejiler bağlamında derinlemesine incelenmesine olanak sağlamıştır. Diğer bir ifadeyle dağınık kentsel yapı ve göç gibi benzer sorunlara iki projenin getirmiş olduğu çözüm önerileri; mülkiyet rejimi, ekonomik örgütlenme biçimi, sosyokültürel insan tasarımı gibi kavramlar ekseninde incelenmiştir.

Çalışmada, öncelikle Türkiye'deki kırsal dağınıklık sorununun tarihsel ve sosyolojik çerçevesi çizilecektir. Ardından, CHP'nin Köykent projesi mülkiyet reformu ve özerk kooperatifçilik bağlamında; MHP'nin Tarım Kent projesi ise mülkiyetin yaygınlaştırılması ve manevi kalkınma ekseninde tematik olarak incelenecektir. Sonuç bölümünde ise, her iki projenin Türk kırsal modernleşme tarihindeki yeri, benzerlik ve farklılıklar üzerinden karşılaştırmalı bir sentezle sunulacaktır.

1. Literatür Taraması

Cumhuriyet'in ilanından itibaren kırsal kalkınma ve modernleşme meseleleri, Türk siyasal elitlerinin kırsal yapıyı dönüştürme arzusunun mekânsal yansımaları olarak zengin bir literatüre konu olmuştur. Bu tarihsel süreç incelendiğinde tartışmaların temelinde bir süreklilik ve nitelik değişimi göze çarpmaktadır.

Literatürdeki ilk tartışma kümesi, projelerin tarihsel kökenleri ve siyasal özne değişimi üzerine odaklanmaktadır. 1913 yılında Ethem Nejat Bey tarafından yayımlanan ve tarım-hayvancılık odaklı bir kalkınmayı hedefleyen "Mesut Köy" planından, Cumhuriyet döneminin fenni ve bilimsel ölçütlere dayalı "İdeal Cumhuriyet Köyü" (İnan, 1978, s. 57; Altaş, 2017, s. 66) tasavvuruna kadar uzanan süreç, bu sürekliliğin mekânsal kanıtlarıdır. Mutlu (2022, s. 251), Köykent projesini Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan 'İdeal Köy' arayışlarının bir devamı ve bir 'kır ütopyası' olarak değerlendirerek projeler arasında tarihsel bir süreklilik bağı kurmaktadır. Ancak araştırmacılar, bu tarihsel arayışın 1946 yılında çok partili hayata geçişle birlikte nitelik değiştirdiğini; köylünün sadece eğitilmesi gereken bir kitle olmaktan çıkarak, siyasal iktidarın meşruiyet kaynağı ve seçim yarışının belirleyici öznesi konumuna yükseldiğini vurgular (Akbulut, 2024, s. 61; Örmecioğlu, 2019, s. 738). Özellikle 1960'lı yılların sonu ve 1970'lerin başı, kırsal kalkınmanın ideolojik bir rekabet alanına dönüştüğü, CHP'nin "Köykent" ve MHP'nin "Tarım Kent" projeleriyle bu yarışın zirveye ulaştığı bir dönem olarak literatürde ayrılmaktadır.

İkinci tartışma kümesi, projelerin doğuşuna zemin hazırlayan yapısal ve mekânsal tıkanıklıklar etrafında şekillenmektedir. Toker'e (1962, s. 9) göre, 1960'lara gelindiğinde kırsaldaki dağınık yerleşim düzeni ve hızlı nüfus artışı, kamu hizmetlerinin ulaştırılmasını mali ve teknik olarak imkânsız kılmıştır. Literatürde bu sosyoekonomik tıkanıklığın, büyük kentlere doğru devasa bir göç dalgasını ve beraberinde "gecekondu sefalet hanelerini" tetiklediği sıklıkla işlenmektedir (Yılık, 2011, s. 15; Çolakoğlu, 2007, s. 188). Bu kriz ortamı, siyasi partileri daha bütüncül ve mekânsal odaklı modeller üretmeye zorlamıştır (Türkdoğan 2011, s. 38; Başarır, 1970; s. 113-115). Burada dikkat çeken analitik nokta, her iki modelin de göçü "yerinde durdurma" ve "yerinde kentleşme" amacıyla birleşmesidir (Tekeli vd, 1976, s. 370-371; Çolakoğlu, 2007, s. 188; Geray, 1975, s. 59).

Literatürdeki en geniş ve ideolojik açıdan en çatışmalı tartışma kümesi ise modellerin dayandığı iktisadi ve sistemsel yaklaşımlardır. CHP'nin Köykent modeli, mevcut düzenin bozukluğunu köylünün sömürülmesine bağlamış ve çözüm olarak "Halk Sektörü" ile bütünleşmiş bir yapı önermiştir (CHP, 1973, s. 705). Tunçay (1978, s. 62), CHP'nin bu yaklaşımını "halkçılık" ilkesinin bir gereği olarak değerlendirirken; Çolakoğlu'na göre (2007, s. 188) bu yaklaşım, sadece altyapı işi değil, köylünün üretim araçlarına sahip olduğu bir "düzen değişikliği"dir. Coşun (1976, s. 47), CHP'nin sunduğu öz

yönetim ve halk sektörü modelinin iktisadi işleyişinde, Kamu İktisadi Teşebbüslerinin (KİT) operasyonel birer araç olarak merkezi rol oynamasının planlandığını ifade etmektedir. Bülent Ecevit önderliğindeki Demokratik Sol düşünce tarafından kurgulanan bu model, köylünün tasarruflarının tefecilerce emilmesini önleyerek kaynakları kooperatifler aracılığıyla kırsal sanayiye yönlendirmeyi hedeflemiştir (Geray, 1975, s. 58; Kazgan, 1957, s. 393). Araştırmacılar, Köykentlerin "köylünün kendi şehirlerini kendisinin yaratacağı" (CHP, 1969, s. 468) demokratik öz yönetim birimleri olduğunu ve bu yönüyle Erken Cumhuriyet modellerinden radikal bir kopuşu temsil ettiğini savunmaktadır (Akbulut, 2024, s. 63; Erdoğan, 1998, s. 27; Çetingüleç, 2018, s. 201).

Buna karşılık, MHP'nin Tarım Kent projesi literatürde "millî bütünleşme ve maneviyat sentezi" üzerinden kurgulanan bir karşı kutup olarak analiz edilmektedir. Alparslan Türkeş'in "Dokuz Işık" doktrini çerçevesinde geliştirilen bu proje (Güngör, 2025, s. 70), kırsalın dağınıklığını bir millî güvenlik ve iktisadi israf meselesi olarak görmüştür (Yahyaoğlu, 1975, s. 143). MHP'nin çözümü, her 8-10 köyün merkezinde bir fabrika bacasının tıttığı "4000 Birimlik Ünite Sistemi" üzerine inşa edilmiştir (MHP, 1973, s. 933; Türkeş, 1967, s. 22; Şahin, 2021, s. 143). Bu yönüyle literatür, bu modelin sadece tarımsal üretime odaklanmadığını; çevresel sürdürülebilirliği esas alan bütünsel bir kent modeli (Tuğaç, 2018, s. 1064) ve sanayiye manevi değerlerle (mektepe-cami sentezi) buluşturan özgün bir yapı taşıdığını kaydetmektedir.

Dördüncü ve son tartışma kümesi, projelerin başarısızlık nedenlerini ve uygulama risklerini ele alan eleştirel çalışmalardan oluşmaktadır. Tekeli (1974, s. 6), üretim biçimi ilişkileri toplumsal yapının değişmesine yönelik politikalarla desteklenmedikçe bu projelerin başarısız olacağını savunurken; Peter Benedict (1971, s. 152, 165), Köykentlerin tefeci-tüccar esnafın egemen olduğu kasabalara dönüşme riskine işaret etmiştir. Benzer şekilde Ölçen (1974, s. 159) ve Hasan Sami Güven (1974, s. 145), kırsalda ağır sanayi yatırımlarının teknik imkânsızlıklarını eleştirmiştir. Bununla birlikte, popülist politikaların fiziksel çevre tasavvurlarıyla nasıl iç içe geçtiği (Batuman, 2013, s. 85; Fişek, 1969, s. 7) ve tarım kentlerinin tarımsal faaliyetlerden uzaklaşma tehlikesi yaratabileceği uyarısı da literatürdeki yerini almıştır (Özcan ve Akci, 2016, s. 18; Önen ve Albayrak, 2011, s. 9; Güngör, 2025, s. 73). Genel akademik kanı; 1970'li yılların siyasi istikrarsızlığı ve bürokratik direnç nedeniyle projelerin tam anlamıyla hayata geçemediği ve kâğıt üzerinde kalan birer "kırsal ütopya" olarak kaldığı yönündedir (Akbulut, 2024, s. 63; Kaptaner, 2002, s. 72; Günel, 2018, s. 96).

Mevcut literatür taraması göstermektedir ki; Köykent ve Tarım Kent projeleri genellikle ya tekil çalışmalarla ya da sadece pilot uygulamaların başarısızlığı üzerinden incelenmiştir. Özellikle bu iki modelin; mülkiyet rejimi, sermaye birikim modelleri ve ekonomik örgütlenme biçimleri açısından derinlemesine ve analitik bir karşılaştırması literatürde büyük bir boşluktur. Bu çalışma, söz konusu projeleri yan yana getirerek sadece teknik yerleşim planları olarak değil, dayandıkları siyasal ve ekonomik stratejiler bağlamında karşılaştırmalı bir sentez sunması bakımından literatürdeki bu önemli boşluğu doldurmayı hedeflemektedir.

2. CHP'nin Modern Yerleşim Modeli Olarak Köykent Projesi

Köykentler, kentleşme ve sanayileşmeyi bir araya getirmeyi amaçlayan kırsal nüfusun sosyal, kültürel, ekonomik ve kamusal gereksinimlerini karşılamak üzere oluşturulan yerleşim birimleridir (Keleş, 1992: 158). CHP'nin kırsal modernleşme stratejisinin mekânsal omurgasını oluşturan Köykentler, Türkiye'nin dağınık ve verimsiz köy yapısını rasyonel bir temele oturtmayı hedefleyen bütüncül bir planlama modelidir. Projenin kuruluşu, kamu hizmetlerini sadece ulaştırmayı değil; bu hizmetleri kırsal kalkınmanın itici gücü haline getirmeyi amaçlayan bir altyapı devrimi niteliğindedir.

CHP'nin kırsal modernleşme stratejisinin mekânsal iz düşümü olan Köykent projesi, Türkiye'nin dağınık yerleşim yapısını rasyonelleştirmeyi ve köylüyü yerinde kentleştirmeyi hedefleyen bir "altyapı devrimi" olarak tasarlanmıştır. 1969 beyannamesinde bu model, kırsaldaki verim artışının ve sosyal

hizmetlerin halka ulaştırılmasının temel şartı olarak sunulmuştur: "Tarımda verimin yükselmesi, köylünün uygarlıktan ve sosyal hizmetlerden daha yeterli ölçüde yararlanabilmesi ve köylü gücüne dayalı bir sınılaşma hareketinin gelişebilmesi için gerekli altyapılar, tesisler, hizmetler, köy grupları arasında en elverişli merkezlerde yoğunlaştırılacaktır. Bu merkezler, dağınık köylerin zamanla kendiliklerinden toplulaşmasını ve kentleşme hareketinin düzenli olarak yürümesini de sağlayacaktır" (CHP, 1969, s. 467).

CHP'ye göre Köykent, sadece devletin hizmet götürdüğü pasif bir merkez değil; köylünün örgütlü gücüyle şekillenen dinamik bir yerleşim birimidir. Beyanname, bu merkezlerin sosyoekonomik dokusunu şu sözlerle tanımlar: "Köykent adı verilebilecek olan bu merkezler, çevre köylerine yollarla bağlanacağından, köylü, bu merkezlerdeki hizmetlerden, olanaklardan, günü gününe, kolayca yararlanabilecektir. Köykentlerin ekonomik ve sosyal hayatına, o çevredeki köy kooperatifleri veya kooperatif birlikleri geniş ölçüde hâkim olabilecektir" (CHP, 1969, s. 467-468). Bu modelle köylünün büyük kentlere göç etmek yerine, kendi yaşam alanında modern imkânlarla kavuşması (Erdönmez, 2009, s. 38) ve "kendi şehirlerini kendisinin yaratması" amaçlanmıştır (CHP, 1969, s. 468).

1973 beyannamesinde ise Köykent projesi, dönemin iktidarı tarafından savunulan "merkez köy" (Güngör, 2025, s. 69) kavramından kesin bir biçimde ayırt edilmiştir. CHP; mevcut plânlardaki "merkez köy" anlayışını sadece maliyet düşürme odaklı bir "yama" olarak eleştirirken, kendi projesini köklü bir değişim aracı olarak sunar: "CHP köykentleri, yalnız kamu hizmetlerini kırsal alanlara daha düşük maliyetle, daha yeterli ölçüde ve daha çabuk götürmenin bir aracı olarak değil; köylüden başlayacak kalkınmanın temeli olarak da görmektedir. CHP'nin 'köykent' terimi, köyden kente, köylülükten kentliliğe, tarım toplumundan sanayi toplumuna düzenli ve sağlıklı biçimde geçişi tanımlamaktadır" (CHP, 1973, s. 713-714).

Bu modelin idari ayağında ise, yerinden yönetimin yeniden düzenlenmesi yer alır. Köykentler, yerel demokrasinin güçlendiği, köylünün devlet yönetimine doğrudan katılabildiği merkezler olarak kurgulanmıştır: "Yerinden yönetimde köykentlerin, köykentler yönetiminde de kooperatiflerin büyük ağırlığı olacaktır. Köylüler, ülkenin yönetiminde, bu yoldan da şimdiye kadar tasavvur bile edilemeyen ölçüde etkinlik kazanabileceklerdir" (CHP, 1973, s. 714-715). CHP'ye göre Köykentler, sadece fiziksel bir yerleşim değişikliği değil; sanayinin, eğitimin ve demokrasinin kırsal alana nüfuz etmesini sağlayan bütüncül bir modernleşme projesidir.

2.1 Köykentlerin İşleyişi

Köykentlerin işleyiş mekanizması, devletin yukarıdan aşağıya hizmet götürdüğü statik bir yapıdan ziyade, halkın ve kooperatiflerin yönetime ortak olduğu dinamik bir süreci öngörür. Beyannameye göre, bu merkezlerin ekonomik ve sosyal dokusu yerel örgütlenmeye dayalıdır: Köykentlerin ekonomik ve sosyal yapısı, büyük ölçüde çevredeki köy kooperatifleri ve kooperatif birlikleri tarafından şekillendirilebilecektir. (CHP, 1969, s. 467-468). İşleyiş aşamasında köykentler; tarım makinelerinin bakım-onarım atölyeleri, sağlık ve eğitim kuruluşları, meslek kursları ve kültürel tesislerin toplandığı birer cazibe merkezi olarak tasarlanmıştır. Bu sayede köylünün, "kendi şehirlerini kendisinin yaratması" ve büyük kentlere olan kontrolsüz göçün yerinde kentleşme ile dengelenmesi hedeflenmiştir (CHP, 1969, s. 468).

1973 beyannamesinde proje, kuruluş safhasındaki demokratik katılım vurgusuyla daha da derinleştirilmiştir. CHP, yer seçiminden yönetim biçimine kadar her aşamada köylünün iradesini esas almıştır: "Köykentlerin yerlerinin seçiminde en demokratik yöntemler izlenecektir. Bu yerler, bütün ilgili köyler halkıyla müzakere edilip, yöresel özellikler, istekler ve bilimsel veriler çerçevesinde, mümkün olan en geniş görüş birliği sağlanarak saptanacaktır" (CHP, 1973, s. 714). İşleyişte ise Köykentler, yerinden yönetimin yeni bir biçimi olarak kurgulanmış; kooperatiflerin Köykent yönetiminde, Köykentlerin ise genel ülke yönetiminde etkinlik kazanacağı bir model önerilmiştir.

CHP'nin Köykent modeli, 1973 beyannamesinde eleştirilen ve sadece maliyet düşürmeye odaklanan "merkezi köyler" anlayışından temel bir kopuşu temsil eder. Bu proje, "köyden kente, köylülüğün kentliliğe, tarım toplumundan sanayi toplumuna düzenli ve sağlıklı biçimde geçişi" sağlayan, köylünün hem ekonomik hem de siyasal olarak özgürleştiği bir yerleşim düzenidir (CHP, 1973, s. 714).

CHP'nin Köykentlerin kuruluşu için sunduğu model, kamu hizmetlerini ve altyapı yatırımlarını her bir köye ayrı ayrı götürmenin getirdiği maliyet ve verimsizlik yerine, bu hizmetleri stratejik merkezlerde yoğunlaştırarak iktisadi ve sosyal verimliliği maksimize etmeyi amaçlar. Bu strateji, kırsal kesimin sağlık, eğitim ve teknik hizmetlere yerinde ve günü gününe erişimini sağlayarak büyük şehirlere olan kontrolsüz göçün önüne geçmeyi ve bölgeler arası adaleti tesis etmeyi hedefleyen bir mekânsal rasyonelleşme hamlesidir. Projenin temelindeki "kendi şehirlerini yaratma" fikri, köylüyü sadece pasif bir hizmet alıcısı olmaktan çıkarıp, Köykentlerde yoğunlaşan küçük sanayi ve bakım-onarım atölyeleri aracılığıyla onu üretim sürecinin aktif bir öznesine dönüştürmeyi öngörür.

2.2 CHP'nin Kırsal Dönüşüm Vizyonu: Sosyal Adalet ve Mülkiyet Reformu

CHP'nin, 1969 ve 1973 seçim beyannamelerinde vücut bulan kırsal modernleşme stratejisi, Türkiye'nin o dönemdeki sosyoekonomik yapısını kökten değiştirmeyi hedefleyen kapsamlı bir "Düzen Değişikliği Programı" olarak sunulmuştur. Bu stratejinin temel hareket noktası, kalkınmanın halkın en geniş ve geleneksel olarak en ihmal edilmiş kesimi olan köylüden başlatılmasıdır. CHP'nin kırsal dönüşüm hamlesi, sadece teknik bir tarımsal verimlilik artışı değil, aynı zamanda kırsal alandaki üretim ilişkilerini demokratikleştiren ve sömürü mekanizmalarını tasfiye etmeyi amaçlayan bir sosyal adalet projesidir. 1969 beyannamesinde bu dönüşümün iktisadi gerekçesi şu şekilde açıklanmaktadır: "Köylünün kalkınmasına öncelik vermek, yalnız insanlık ve halkçılık açısından değil, iktisadi yönden de gereklidir. Çünkü köylü yoksul kaldıkça, onun tüketim gücü, yani satın alma gücü de düşük kalır. Bu durumda Türkiye'nin iç pazarı genişleyemez, iş hayatı canlanamaz" (CHP, 1969, s. 464). Bu yaklaşım, kırsal kesimin refah düzeyinin yükseltilmesini yalnızca bir sosyal adalet ve hakkaniyet meselesi olarak değil, aynı zamanda iç pazarın genişlemesi ve genel ekonomik canlanmanın sağlanması için kaçınılmaz bir makroekonomik kaldıraç olarak kurgulayan sistemik bir dönüşüm vizyonunu yansıtmaktadır.

Mülkiyet reformu, yaklaşımın en radikal ayağını teşkil etmekte ve "Toprak işleyen, su kullananındır" temel ilkesi üzerine bina edilmektedir. CHP, toprak ağalığı ve su ağalığı gibi feodal yapı kalıntılarını tasfiye ederek, toprağın fiilen üretim yapan çiftçinin elinde toplanmasını savunur. Beynamede mülkiyet reformunun uygulama esasları net bir biçimde tanımlanmıştır: "Kendileri fiilen çiftçilik yapanlar, işledikleri toprağın sahibi olacaklardır... Toprak ağalığına da, su ağalığına da böylece son verilecektir. Kendileri çiftçilik yapmayıp da topraklarını kiracılık, yarıcılık, ortakçılık gibi yollarla başkalarına işleten kimselerin toprakları, gerçek değer üzerinden kamulaştırılarak, o toprakları işleyenlere, adaletli ölçülerle dağıtılacaktır" (CHP, 1969, s. 465). Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde bu reform, sadece ekonomik bir gereklilik değil, halkı baskı altında tutan yapıları yıkacak demokratik bir hamle olarak görülmüştür. Beyanname bu kurtuluşu şu sözlerle vurgular: "Belirli kişilerin köy sahibi olmasına veya köylülerin içinde yaşadıkları evlerin başkalarına ait olmasına son verilecektir. Köyler, köylülerin; köy evleri, içinde yaşayanların olacaktır" (CHP, 1969, s. 493). Bu süreçte büyük toprak sahiplerine, sadece kendilerini "rahat yaşatmaya yetecek kadar" bir alan bırakılması ve fazlasının 10 yıl taksitle kamulaştırılması öngörülmüştür (CHP, 1969, s. 465).

1973 beyannamesinde mülkiyet reformu, "Halk Sektörü" kavramıyla bütünleşerek üreticinin sanayiye de sahip olmasını öngören bir modele evrilmiştir. CHP, toprağa sahip olan köylünün bu gücünü güçlü kooperatifler yoluyla birleştirmesini ve tarıma dayalı sanayileşmenin asıl sahibi olmasını hedeflemiştir. Kooperatiflerin demokratik özerkliğine özellikle atıf yapılmıştır: "Devlet, kooperatiflere her türlü yardımı sağlayacaktır... Fakat devlet asla kooperatiflerin yönetimine karışmayacaktır ve katılmayacaktır. Hiçbir kooperatif yöneticisi devletçe atanmayacaktır..." (CHP, 1973, s. 708). Son

olarak, bu ekonomik ve sosyal dönüşümün mekânsal çerçevesini oluşturan "Köykent" projesi, köylünün kentsel hizmetlere yerinde kavuşmasını sağlayarak kırsal modernleşmeyi tamamlar. CHP'ye göre Köykent, dağınık köylerin toplulaşmasını sağlayarak köylünün "kendi şehirlerini kendisinin yaratacağı" merkezler olarak kurgulanmıştır (CHP, 1969, s. 467-468).

1973 beyannamesinde mülkiyet kavramı, mevcut yasaların "yozlaştırılmış" yapısına karşı sert bir eleştiriyle tahkim edilmiştir. CHP, o dönem yürürlüğe giren reform yasasının büyük toprak sahiplerini koruyan açıklar barındırdığını savunarak, mülkiyetin emeğe devrini şu sözlerle yineler: "Dünyadaki bütün gerçek demokratik toprak reformu uygulamalarının temel ilkelerinden olan 'toprak işleyenindir' ilkesi, adaletli ve bilimsel ölçülere uygun olarak gerçekleştirilecektir. Bu ilkenin gereği olarak, toprak sahibinin veya ailesi üyelerinin geçimlerini topraktan sağlamak üzere fiilen çiftçilik yapmaları, toprak sahibi olabilmenin... başlıca koşulu sayılacaktır" (CHP, 1973, s. 711). Bu perspektife göre toprak sahibi olmak, soyut bir mülkiyet hakkından ziyade, doğrudan üretim sürecinde bizzat bulunmayı ve emek sarf etmeyi gerektiren bir sorumluluk olarak tanımlanmıştır. CHP, mülkiyetin yasal meşruiyetini soyut bir hak olmaktan çıkarıp doğrudan doğruya fiili üretim ve emek şartına bağlayarak, toprak reformunu büyük toprak sahipliğini tasfiye etmeyi amaçlayan sistemik bir hukuksal dönüşüm olarak kurgulamaktadır.

Mülkiyet devriminin bir diğer önemli ayağı, sadece toprağın değil; üretim imkânlarının (su ve meralar) da kolektif bir hak olarak tanımlanmasıdır. 1969 metni, otlak ve yaylakların belirli kişilerin elinde toplanmasına son vererek bu alanların "devletin veya köylerin mülkiyetinde" bulunmasını şart koşar (CHP, 1969, s. 465). Bu durum, kırsaldaki feodal yapıların ekonomik tabanını tasfiye ederek köylüyü özgürleştirmeyi hedefler. CHP'nin mülkiyet tasarımı, toprağı işleyen çiftçiye "Halk Sektörü" çatısı altında birleştirerek, üreticinin hem toprağın sahibi hem de tarıma dayalı sanayi yatırımlarının ortağı olduğu yeni bir ekonomik düzen inşa etme çabasıdır (CHP, 1973, s. 709, 725).

CHP'nin "Toprak işleyenin, su kullananındır" ilkesiyle temellendirdiği mülkiyet devrimi, kırsal alandaki sömürü mekanizmalarını tasfiye ederek mülkiyeti sermaye birikiminden ziyade fiili üretime ve emeğe dayandıran köklü bir zihniyet değişimini ifade eder. Bu yaklaşım, sadece toprağın mülkiyetini değil; su ve mera gibi temel üretim kaynaklarını da kamu veya köylü tasarrufuna devrederek kırsaldaki feodal güç odaklarının (ağalık) ekonomik tabanını ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Stratejinin nihai hedefi, topraksız köylüyü mülk sahibi yaparak onu "Halk Sektörü" çatısı altında sanayileşmenin ve kalkınmanın ana aktörü haline getirmektir. Böylece kırsal modernleşme, köylünün yalnızca bir tüketici değil; üretimi ve sanayi yatırımlarını bizzat yönettiği demokratik bir yapıya bürünmektedir.

2.3 Kooperatifçilik ve "Halk Sektörü": Kırsal Kalkınmanın Örgütlü Gücü

CHP'nin 1969 ve 1973 seçim beyannamelerinde ortaya koyduğu kırsal modernleşme stratejisinin en dinamik taşıyıcısı, kooperatifçilik temelinde yükselen "Halk Sektörü" modelidir. CHP'ye göre kırsal alanda sosyal adaleti sağlamak ve köylünün satın alma gücünü artırmak, ancak üreticinin pazarlama ve sanayileşme süreçlerinde örgütlü bir güç olarak yer almasıyla mümkündür. 1969 beyannamesinde bu örgütlenmenin çerçevesi şu şekilde çizilmiştir: "Toprak dağıtımından yararlanan köylülerle bütün küçük ve orta tarım işletmelerinin, çok ve tek yönlü kooperatifler kurmaları ve bu kooperatiflerin, birlikler ve merkez birlikleri gibi büyük ve güçlü örgütlerde birleşmeleri sağlanacaktır. Devlet bu kooperatiflere her türlü teknik ve mali yardımı yapacak, fakat iç işlerine siyasal müdahalede bulunamayacaktır. Bunlar, devletten yardım gören gerçek halk kooperatifleri olacaktır" (CHP, 1969, s. 465-466).

1973 yılına gelindiğinde kooperatifçilik, sadece bir tarımsal destek mekanizması olmaktan çıkıp, tekelci sermayeye karşı alternatif bir iktisadi kutup olan "Halk Sektörü"nün merkezine yerleşmiştir. CHP, köylünün emeğinden ve üretiminden oluşan değerın yine köylü eliyle yatırıma dönüşmesini hedeflemiştir: "CHP'nin kuracağı düzende, kooperatifler, başka halk girişimleriyle birlikte, ekonominin

en önemli ve güçlü kesimini oluşturacaktır. Buna 'Halk Sektörü' denecektir. CHP'nin halkçı iktidarı, öncelikle bu sektörü güçlendirmeğe çalışacaktır. Öylelikle, ekonomik gelişmemiz sosyal adalet içinde hızlandırılmış, ekonomik gücün büyük ölçüde halk elinde toplanması sağlanmış... olacaktır" (CHP, 1973, s. 708, 724).

Bu yaklaşımın operasyonel ayağında, aracılık ve tefecilik sisteminin tasfiyesi yer alır. CHP, köylünün tasarruflarının sanayi dışı alanlara veya araçlara akmasını engellemek için kooperatifler yoluyla doğrudan pazarlamayı savunur: "Köylünün yarattığı kaynağın köylü elinde kalamayışının ve köylü eliyle değerlendirilemeyeşinin başlıca nedenleri arasında, pazarlama düzeninin üretici aleyhine oluşu ve gerek kredi düzeninin gerek destekleme politikalarının köylüye dönük bulunmayışı gelmektedir" (CHP, 1973, s. 706-707). Bu sorunu çözmek için bir "Kooperatifler Bankası" kurulması ve kooperatiflerin Ziraat Bankası, Toprak Mahsulleri Ofisi gibi kamu kuruluşlarının yönetimine etkin biçimde katılması öngörülmüştür (CHP, 1973, s. 708-710).

CHP'nin kooperatifçilik temeline dayalı "Halk Sektörü" modeli, kırsal kalkınmayı yalnızca teknik bir üretim artışı olarak değil; ekonomik gücün tabana yayılması ve sömürü mekanizmalarının tasfiyesi yoluyla gerçekleşecek bir ekonomik demokrasi süreci olarak kurgulamaktadır. Bu strateji, üreticinin emeğinden doğan değerın araçlar ve tefeciler yerine, bizzat halkın elinde birikerek sanayi yatırımlarına dönüşmesini hedeflerken, kurulacak "Kooperatifler Bankası" ve devlet müdahalesinden uzak özerk yönetim yapısıyla köylüyü hem bürokrasiye hem de tekelci sermayeye bağımlı olmaktan kurtarmayı amaçlar. Nihayetinde bu model, küçük tasarrufların örgütlü bir havuzda birleştirilerek köylünün sadece toprağın sahibi değil; aynı zamanda tarıma dayalı sanayinin doğrudan ortağı ve yöneticisi olduğu, sosyal adaletle bütünleşmiş özgün bir kalkınma düzeni inşa etme çabasıdır.

2.4 Sınaileşmenin Kırsal Ayağı: CHP'nin Halkçı Sanayi Dönüşümü

CHP, 1969 ve 1973 beyannamelerindeki kırsal modernleşme kurgusunda, sanayileşmeyi tarımdan kopuk bir süreç olarak değil; aksine tarımın içsel bir dinamiği olarak kurgulamıştır. Partinin "Düzen Değişikliği Programı", kırsal alanı hammadde sağlayan pasif bir kaynaktan, sanayi yatırımlarının bizzat sahibi olan aktif bir özneye dönüştürmeyi amaçlamıştır. Bu stratejinin temel taşı, tarımsal üretimden elde edilen gelirin araçlar ve tefeciler yoluyla sistem dışına akmasını engelleyerek, bu kaynağı köylü eliyle sanayiye aktarmaktır. 1969 beyannamesinde bu hedef şu şekilde ifade edilmiştir: "Köylünün gerek tüketim gerek üretim gücündeki artış, tarımdan sanayiye kaynak aktarılmasını ve ulusal sanayinin gelişmesini sağlayacaktır. Köylünün güçlenmesi, Türkiye'nin sanayi toplumuna geçişini hızlandıracaktır" (CHP, 1969, s. 464).

CHP'nin kırsal sınaileşme modelinde "montajcılık" yerine "gerçek sanayi" hedefi ön plandadır. Parti, köylüyü yalnızca traktör kullanan bir tüketici olarak değil; o traktörü üreten fabrikanın ortağı olarak konumlandırır. Bu radikal mülkiyet değişimi 1969 metninde şöyle detaylandırılır: "Köylü, kendisini sömüren traktör montaj sanayi yerine, kendisinin sahip olacağı gerçek bir traktör sanayi kurulmasına öncülük edebilecektir... Tarım kesimindeki üretim artışından meydana gelen değerle kurulacak sanayinin başlıca sahibi köylü olacaktır" (CHP, 1969, s. 467). Bu yaklaşım, sanayileşmenin maliyetini köylüye yüklemek yerine, sanayiye köylünün refah artışının bir sonucu olarak inşa etmeyi öngörmektedir.

1973 yılına gelindiğinde bu anlayış, "Halk Sektörü" kavramıyla daha sistemli bir hale getirilmiştir. CHP'ye göre kalkınma, büyük şehirlerdeki tekelci sermaye gruplarının tahakkümünden kurtarılacak doğrudan kırsal tabandan başlatılmalıdır. Beyannameye göre: "CHP'nin iktidarında kalkınma köylüden başlayacaktır ve bütün topluma dengeli, adaletli ve güçlü olarak yayılacaktır" (CHP, 1973, s. 705). Kırsal sınaileşmenin mekânsal omurgası ise "Köykentler" olarak tanımlanmıştır. Köykentler, sanayinin kırsal alana nüfuz etmesini sağlayacak altyapı merkezleridir ve bu merkezlerde yoğunlaşacak olan sanayi tesisleri bizzat köylü kooperatiflerinin hakimiyetinde olacaktır.

Bu sınaileşme hamlesi, sosyoekonomik açıdan tarım toplumundan sanayi toplumuna sağlıklı bir geçişi hedeflemektedir. Köykentler aracılığıyla sanayinin yurt sathına dengeli dağılımı sağlanarak, büyük kentlerdeki düzensiz kentleşme ve sanayi yığılmasının önüne geçilmesi hedeflenmiştir. 1973 beyannamesinde vurgulandığı üzere: "CHP'nin 'köykent' terimi, köyden kente, köylülükten kentliliğe, tarım toplumundan sanayi toplumuna düzenli ve sağlıklı biçimde geçişi tanımlamaktadır" (CHP, 1973, s. 713). CHP, sınaileşmenin kırsal ayağını, köylünün hem mülk sahibi hem de sanayi yöneticisi olduğu, sosyal adaletle bütünleşmiş bağımsız bir ulusal kalkınma modeli olarak değerlendirmiştir.

CHP'nin kırsal sınaileşme stratejisi, tarımdan sanayiye kaynak aktarımını sömürü mekanizmalarından arındırarak üreticinin öz gücüne dayandırmayı hedefleyen devrimci bir modeldir. Geleneksel düzende köylünün emeğinden doğan değerın tefecilere ve aracılara akmasına karşın CHP, bu kaynağın "Halk Sektörü" ve kooperatifler aracılığıyla bizzat köylünün sahibi olduğu yatırımlara dönüşmesini öngörmüştür. Bu modelde köylü, yalnızca ham madde sağlayan pasif bir unsur veya traktör kullanan bir tüketici değil; "montaj sanayi" yerine kurulan gerçek sınai tesislerin doğrudan ortağı, sahibi ve yöneticisidir. Böylelikle kalkınma, tekelci sermayenin tahakkümünden kurtararak tabandan başlatılan ve sosyal adaletle dengelenen bir bağımsızlaşma sürecine dönüşmektedir.

Sınaileşmenin mekânsal omurgasını oluşturan "Köykent" projesi ise, sanayiye büyük metropollerin tekelinden çıkarıp kırsal merkeze taşıyarak "yerinde kentleşme" idealini somutlaştırmaktadır. Köykentler, sadece kamu hizmeti götürülen birimler değil; tarıma dayalı sanayinin yoğunlaştığı ve köylünün "kendi şehirlerini kendisinin yarattığı" birer uygarlık odağı olarak kurgulanmıştır. Bu bütüncül yaklaşım, tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişi, büyük şehirlerdeki kontrolsüz yığılma ve gecekondurunuza yol açmadan, düzenli ve sağlıklı bir biçimde gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır.

3. MHP ve Tarım Kentleri: Millî Devletin Kırsal Sanayi Atılımı

MHP'nin 1973 seçim beyannamesinde deklare ettiği kırsal modernleşme stratejisi, ekonomik kalkınmayı millî bütünlük ve ahlaki değerlerle harmanlayan "Tarım Kentleri" projesi üzerine inşa edilmiştir. MHP'ye göre Türkiye'nin en temel sorunu, dağınık yerleşim birimine hizmet götürmeye çalışan önceki iktidarların "yalancı vaatleri" ve plânsızlığıdır (MHP, 1973, s. 932). Bu dağınıklığın hem ekonomik bir israf hem de sosyal bir mahrumiyet yarattığını savunan MHP, rasyonel bir yerleşim düzeni önerir: "Her bölgenin hususiyetlerine göre 8 veya 10 köy bir ünite olarak kabul edilecek ve bunların merkezindeki köy Tarım Kenti haline getirilecektir. Böylece dört bin civarında Tarım Kenti teşkil edilecektir" (MHP, 1973, s. 933).

Tarım Kentleri projesinin kalbi, kırsalda sanayileşmeyi başlatacak olan üretim merkezleridir. MHP, sanayiye büyük şehirlerin tekelinden kurtararak "Her Tarım Kentinde Bir Fabrika!" idealini savunur. Beynamede bu sınaî atılımın çerçevesi şu şekilde çizilmiştir: "Tarım Kentlerinde ziraat aletleriyle ilgili atölyeler açılacak ve tarıma dayalı orta sanayi kurularak geliştirilecektir. O mahalde elde edilen zirai ürünlerin merkez Tarım Kentinde işlenerek değerlendirilmesi yoluna gidilecektir... Hedefimiz her Tarım Kentinde asgari bir fabrika bacasının tütmesini sağlamaktır" (MHP, 1973, s. 933). Bu modelde mülkiyetin yaygınlaştırılması esastır, fabrikaların mülkiyeti doğrudan bölge halkına ve orada çalışanlara ait olacaktır (MHP, 1973, s. 933).

MHP, Tarım Kentlerinin köylünün şehre göç ederek kimliğini yitirmesini engelleyen birer "sosyal baraj" görevi göreceğine inanmaktadır. Parti, kontrolsüz kentleşmenin yarattığı ahlaki ve kültürel tahribatı önlemeyi en az iktisadi verimlilik kadar önemser: "Açılan yeni hizmet sahaları ve artan iş imkânları köydeki artan nüfusu hiçbir kültürel ve ahlaki sarsıntıya yol açmadan kendine çekecek ve yeni yerleşme merkezleri doğmuş olacaktır. Böylece, şehirlerin büyük derdi olan gecekondular... Büyük ölçüde ve işin kaynağında halledilmiş olacaktır" (MHP, 1973, s. 933). Bu sayede köylü, kendi doğal çevresinden kopmadan modern hayatın imkânlarına kavuşacaktır.

İdari açıdan proje, devletin "Devlet Baba" rolünü pekiştirmeyi amaçlamaktadır. Her Tarım Kenti; hastane, PTT, okul, banka ve adliye gibi kamu hizmetlerini köylünün ayağına götüren birer uygarlık odağı olarak tasarlanmıştır (MHP, 1973, s. 933). MHP, mevcut "Toprak Reformu" tartışmalarını yetersiz bulurken, gerçek reformun ancak Tarım Kentleri yoluyla nüfusun bir kısmının sanayiye aktarılması ve arazilerin en verimli işletme büyüklüklerine göre toplulaştırılmasıyla mümkün olacağını savunmaktadır (MHP, 1973, s. 934). MHP'ye göre Tarım Kentleri, millî ve manevî değerleri koruyarak köylüyü "efendi millet" konumuna yükseltmeyi hedefleyen bütüncül bir kalkınma hamlesidir (MHP, 1973, s. 908-911).

3.1 Mülkiyet Düzeni ve "Millet Sektörü"

MHP'nin sunduğu projenin en özgün yanı, ekonomik yapıyı "mülkiyetin yaygınlaştırılması" ilkesine dayandırılmasıdır. MHP, hem kapitalist "patron" mülkiyetini hem de sosyalist "devlet" mülkiyetini reddederek, "Millet Mülkiyeti" kavramını öne çıkarmıştır (MHP, 1973, s. 918). Beyannamede bu yeni mülkiyet düzeni, halkın küçük tasarruflarının yatırıma dönüştüğü bir sistem olarak tanımlanır: "Hususi teşebbüste ise halka açık anonim şirketlerin kurulması ve ferdin yaratma gücü teşvik edilecek ve desteklenecektir... Böylece halkımızın küçük tasarrufları ile büyük sınai tesisler kurulabilecek ve küçük tasarruf sahiplerinin bu fabrikalara ortak olmaları sağlanmış olacaktır" (MHP, 1973, s. 924). Bu anlayışla, Tarım Kentleri bünyesinde kurulacak fabrikaların mülkiyeti yalnızca sermaye sahiplerine değil; doğrudan o bölgede yaşayanlara ve üretime katılanlara devredilecektir: "Bu fabrikalara civar köy halkı ve öncelikle buralarda çalışanların ortak olmaları temin edilecektir" (MHP, 1973, s. 933).

MHP'ye göre Tarım Kentleri, idari ve sosyal açıdan devletin "Devlet Baba" sıfatıyla sunduğu hizmetlerin kırsal ayağıdır. Kurulacak 4.000 ünite; hastane, PTT, okul ve mahkeme gibi kamu hizmetlerini köylünün erişebileceği mesafeye taşıırken, orta sanayi hamlesiyle de işsizliği kaynağında çözmeyi hedefler (MHP, 1973, s. 933-934). Bu bütüncül yaklaşım, mülkiyetin ve refahın adaletli dağılımını savunarak toplumsal barışı tesis etmeyi amaçlar. MHP'ye göre Tarım Kentleri; "açılan yeni hizmet sahaları ve artan iş imkânları" sayesinde köyden kente göçün yarattığı "gecekondu derdini" işin kaynağında halledecek bir sosyal mühendislik projesidir (MHP, 1973, s. 933). Model, mülkiyeti anonim şirketler ve kooperatifler aracılığıyla halka yayarak, köylüyü kendi toprağında hem mülk sahibi hem de sanayi ortağı yapmayı öngören millî bir kalkınma düzenidir (MHP, 1973, s. 934). Modelin iktisadi temelinde, sermayeyi belirli zümrelerin elinden alıp tabana yayan "mülkiyetin yaygınlaştırılması" ilkesine dayanır. MHP'nin "Millet Mülkiyeti" yaklaşımı çerçevesinde, Tarım Kentlerinde kurulacak fabrikaların mülkiyetinin doğrudan bölge halkına ve çalışanlara verilmesi, köylüyü yalnızca bir tarım üreticisi değil; aynı zamanda bir sanayi hissedarı konumuna yükseltir.

MHP, 1973 seçim beyannamesinde iktisadi kalkınmayı salt bir büyüme rakamı olarak değil; mülkiyetin toplumsallaşması ve "iktisadi demokrasi"nin tesisi olarak ele almıştır. Partinin iktisadi bakışının merkezinde yer alan "Millet Sektörü", sermayenin belirli ellerde toplanmasına karşı çıkan ve mülkiyeti doğrudan halkın geniş kesimlerine yaymayı hedefleyen özgün bir kalkınma modelidir. MHP'ye göre gerçek demokrasi, sadece sandığa gitmekle değil, "milleti meydana getiren sosyal dilimlerin, üretim araçlarının mülkiyetine sahip olmasına, kâra, zarara ve yönetime katılmasına" bağlıdır (MHP, 1973, s. 923). Bu bağlamda parti hem kapitalist hem de sosyalist mülkiyet biçimlerini reddederek "Sınıf Mülkiyeti" yerine de "Millet Mülkiyeti" fikrini savunmuştur (MHP, 1973, s. 923).

"Millet Sektörü"nü kırsal alandaki yansıması, küçük tasarrufların birleştirilerek büyük sanayi yatırımlarına dönüştürülmesi stratejisidir. MHP, kalkınmanın finansmanı için yabancı sermayeye bel bağlamak yerine, yerli ve millî bir sermaye birikim modelini esas almıştır. Bu modelde, "işçi, memur, esnaf, köylü, serbest meslek sahipleri gibi meslek gruplarının tasarruflarının, bu meslek zümreleri içinde biriktirilip yatırımlara yöneltmesi" öngörülmektedir (MHP, 1973, s. 924). Partiye göre bu teşkilatlanma, özellikle Tarım Kentleri çevresinde kurulacak fabrikaların mülkiyet yapısını belirleyecek

ve "fabrikaların mülkiyeti geniş halk kitlelerine mal edilmiş olacaktır" (MHP, 1973, s. 924). Böylelikle köylü, sadece toprağı işleyen bir üretici değil; aynı zamanda bölgesindeki sanayi tesisinin hissedarı konumuna yükselecektir.

MHP'nin kırsal sermaye birikimi stratejisindeki en stratejik kaynaklardan biri de yurt dışındaki işçilerin tasarruflarıdır. Parti, bu döviz girdilerinin tüketime veya ölü yatırımlara gitmesini önleyerek, işçilerin kendi bölgelerinde kuracakları ortaklıklar yoluyla sınaileşmeye katılmalarını hedeflemiştir. Beynamede bu durum, "yabancı ülkelerdeki işçilerimizin tasarruflarının değerlendirilmesi ile büyük sermaye birikimleri sağlanabilecek ve kalkınmamızın sermaye ihtiyacı yabancı sermayeye bel bağlanmadan karşılanabilecektir" (MHP, 1973, s. 925) şeklinde ifade edilir. Bu süreçte "ülkücü kadrolar", halkın tasarruflarını koruyan ve yatırımları organize eden birer "iktisadi rehber" misyonu üstlenmektedir (MHP, 1973, s. 925).

3.2 Tarım Kentlerinde Maneviyat ve Teknik Bütünleşmesi

MHP'nin, 1973 seçim beyannamesinde sunduğı kırsal modernleşme teorisi, salt iktisadi bir kalkınma modeli olmanın ötesinde, teknik ilerleme ile millî-manevi değerlerin sentezlendiğı bütüncül bir toplumsal nizam arayışıdır. MHP'ye göre iktisadi hayat, manevi değerlerden kopuk bir mücadele sahası olarak görülemez. Partinin kalkınma felsefesinde devlet, "vatandaşını maddeten tatmin etmeye mecbur olduğı kadar, onu manen doyurmaya da mecburdur" (MHP, 1973, s. 914). Bu anlayış çerçevesinde Tarım Kentleri, köylünün hem teknolojik imkânlarla kavuştuğı hem de millî kimliğini muhafaza ettiğı birer uygarlık odağı olarak tasarlanmıştır.

MHP'nin anlayışına göre, teknik ilerlemenin asıl öznesi, ahlaki ve millî bir şuurla yetiştirilmiş insandır. Beynamede bu durum, "Sanayileşmemizi ve kalkınmamızı sağlayacak olan ilk makine insandır" (MHP, 1973, s. 917) ifadesiyle vurgulanır. Tarım Kentlerinde kurulacak eğitim kurumları, sadece teknik beceri kazandıran yerler değil; aynı zamanda "karakterli, ahlaklı ve faziletli insanlar" yetiştiren merkezler olacaktır (MHP, 1973, s. 917). Özellikle sekiz yıllık temel eğitim süreciyle ilgili olarak, "Bu sekiz yıllık süre içinde, çocuğun iyi bir Türk ve Müslüman olarak yetişmesi amacımızdır. Millî tarihimiz, İslamiyet'in ibadet ve itikat esasları... Burada öğrenilecek, sevdirecek, benimsetilecektir" (MHP, 1973, s. 919) denilerek, tekniğin manevi bir zemin üzerine inşa edileceğı belirtilmektedir.

Maneviyyat ve tekniğin bütünleşmesi, Tarım Kentlerinin sosyal dokusunu koruyan bir "sosyal baraj" işlevi görür. MHP, kontrolsüz sanayileşmenin yaratabileceğı ahlaki tahribatı önlemek adına, sanayi atılımını köylünün kendi doğal çevresine taşımayı öngörür. Beynameye göre bu model, "köydeki artan nüfusu hiçbir kültürel ve ahlaki sarsıntıya yol açmadan kendine çekecek ve yeni yerleşme merkezleri doğmuş olacaktır" (MHP, 1973, s. 933). Bu süreçte din adamlarına da özel bir misyon yüklenir; ilahiyat fakültesi mezunu din adamlarının, "sanayileşmenin getireceğı buhranlarda millî ve İslami vasıflarımızı kaybetmemek üzere vatandaşlarımızı irşat eden 'halk mürşitleri' olarak görev almalarının sayısız faydalarına" inanılmaktadır (MHP, 1973, s. 918).

MHP, Tarım Kentleri projesiyle sanayi toplumuna geçişi, Türk milletinin tarihî ve manevi kimliğinden ödün vermeden gerçekleştirilecek bir millî hamle olarak kurgular. Planlama anlayışında dahi iktisadi yapıda meydana gelen değişimlerin "millî hususiyet ve manevi değerlerimiz açısından değerlendirilmesi" şart koşular (MHP, 1973, s. 926). Tarım Kentleri, modern teknolojinin sağladığı maddi güçle, İslam ahlakı ve Türk töresinden gelen manevi gücün birleştiğı, MHP'nin tabiriyle "kudretli, büyük ve müreffeh Türkiye" idealinin mekânsal bir yansımasıdır (MHP, 1973, s. 926).

MHP'nin kalkınma felsefesinde, teknik ilerleme ve sanayileşme tek başına bir amaç değil; millî ve manevi değerleri tahkim eden bir araç olarak konumlandırılmıştır. "İlk makine insandır" ilkesinden hareketle, Tarım Kentleri projesi sadece ekonomik bir yerleşim birimi değil; aynı zamanda karakterli ve faziletli nesiller yetiştiren bir "ahlak merkezi" olarak tasarlanmıştır. Bu modelde, sekiz yıllık temel

eğitimden dinî ilimlere kadar her aşama, bireyi maddi refaha kavuştururken aynı zamanda onu "iyi bir Türk ve Müslüman" kimliğiyle donatmayı hedefler. Dolayısıyla MHP'nin bu yaklaşımı, tekniğin ruhsuz bir mekanizmaya dönüşmesini engelleyen, onu millî bir şuur ve maneviyatla dizginleyen bütüncül bir insan odaklı modernleşme tasarısıdır.

3.3 "Mektep-Cami" İkiliğinin Kaldırılması: MHP'nin Bütüncül Eğitim ve Kültür Modeli

MHP, 1973 seçim beyannamesinde sunduğu kırsal modernleşme ve toplumsal dönüşüm projesinin en özgün taraflarından biri, eğitim ve maneviyatı tek bir çatı altında birleştirerek "mektep-cami" ikiliğine son verme girişimidir. Parti, Türk modernleşmesinin temel sancılarında biri olarak gördüğü laik bürokrasi ile dindar halk arasındaki kopukluğu, kırsal alanda inşa edilecek Tarım Kentleri aracılığıyla aşmayı hedefler. MHP'ye göre eğitim, sadece teknik bilgi aktarımı değil; bir milletin birliğini ve bekasını sağlayan manevi bir harçtır, bu harcın en önemli unsurları ise öğretmen ve imamdır.

MHP, öğretmen ve imamın tarihsel süreçte üstlendiği toplumsal rolleri yeniden tanımlayarak, bu iki figürün arasındaki yapay sınırları kaldırmayı önermektedir. Beynamede bu radikal yaklaşım şu şekilde ifade edilmektedir: "Millî tarihimizde olduğu gibi imam ve öğretmeni aynı vazifelerle yükümlü kabul ediyoruz. İmam-öğretmen ayrımının yanlış, zararlı olduğu kanaatindeyiz. Bu yüzden tarihî geleneğe bağlı kalarak imamlarımız öğretmenlik yapacak vasıfta yetiştirilecektir" (MHP, 1973, s. 919). Partinin bu anlayışı, köy hayatındaki rehberlik otoritesini tekilleştirerek toplumun manevi bütünleşmesini (millî bütünleşme) sağlamayı amaçlamaktadır. MHP'ye göre ideal bir eğitici, her bakımdan donanımlı olmalıdır: "Öğretmen tam insan, kâmil insan olacaktır" (MHP, 1973, s. 919).

Bu bütünleşme stratejisinin ikinci ayağını, din adamlarının sanayileşen ve modernleşen toplumdaki yeni misyonu oluşturmaktadır. MHP, din adamlarının sadece ibadet yöneten kişiler olmaktan çıkıp, toplumsal değişimin getirdiği krizleri yöneten entelektüel figürler hâline gelmesini savunmaktadır. Beynamede bu misyon "halk müşşidi" kavramıyla tanımlanmaktadır: "Din adamlarımızın da yüksek tahsilli olmaları... Sanayileşmenin getireceği buhranlarda millî ve İslami vasıflarımızı kaybetmemek üzere vatandaşlarımızı irşat eden 'halk müşşitleri' olarak görev almalarının sayısız faydalarına inanıyoruz" (MHP, 1973, s. 919). Bu bakış açısı, camiye sadece bir ibadethane değil; modernleşmenin manevi süzgeci hâline getirme niyetini taşımaktadır.

Tarım Kentlerinde kurulacak sekiz yıllık temel eğitim düzeni de bu ikiliği müfredat bazında ortadan kaldırmayı öngörür. MHP, dinî bilgilerle modern tekniği aynı okul sıralarında buluşturarak "iyi bir Türk ve Müslüman" yetiştirmeyi hedefler: "Bu sekiz yıllık süre içinde, çocuğun iyi bir Türk ve Müslüman olarak yetişmesi amacımızdır. Millî tarihimiz, İslamiyet'in ibadet ve itikat esasları, Kur'an-ı Kerim, millî kültürümüz, sanatımız bu dönemde anlatılacak, sevdirecek, benimsetilecektir" (MHP, 1973, s. 919). Bu modelde mektep, caminin temsil ettiği manevi değerleri içine alırken; cami de mektebin temsil ettiği teknik ve ilmi gelişmeyi "millî mefkure" doğrultusunda ortaya konulmaktadır.

MHP, kırsal modernleşme yarışında CHP'nin seküler "önderlik okulları" modeline karşı, din ve bilimi birleştiren bir sentez önerir. Bu kurgu, teknik gelişimin yol açabileceği kültürel kopuşu önlemek adına inanç dünyasını koruyucu bir filtre olarak işlevlendirirken, kırsalın köklü toplumsal dinamiklerini kalkınma idealiyle bütünleşik bir düzleme taşımayı hedefler. "Mektep-cami" ikiliğinin kaldırılması, MHP için sadece idari bir düzenleme değil; Türk insanının ruhu ile maddesi arasındaki çatışmayı bitirmeyi amaçlayan "millî bir şuur hamlesi"dir. MHP'nin "mektep-cami" ikiliğini kaldırma teşebbüsü, Türk modernleşmesinin yarattığı kültürel kopukluğu gidermeyi amaçlayan bütüncül bir toplumsal mühendislik hamlesidir. Parti, imam ve öğretmenin tarihsel olarak aynı ulvi görevi paylaştığını savunarak, bu iki figürün birbirinden ayrılmasını millî bünye için zararlı bir parçalanma olarak nitelendirir. Bu modelde hedeflenen, köylünün zihninde dünyevi bilgiyi temsil eden öğretmen ile manevi dünyayı temsil eden imamı "kâmil insan" idealinde birleştirerek, kırsal alandaki rehberlik otoritesini tekilleştirmek ve millî bütünleşmeyi bu ortak şuur üzerinden yeniden inşa etmektir.

Bu stratejinin bir diğer boyutu, din adamlarını sanayileşme sürecinin getireceği muhtemel sosyal buhranlara karşı birer "halk mürşidi" olarak konumlandırmasıdır. Tarım Kentlerinde verilmesi öngörülen sekiz yıllık temel eğitim, dinî ilimlerle teknik bilgiyi aynı müfredatta erittiği için mektebi sadece bilgi aktarılan bir mekân olmaktan çıkarıp, bir karakter inşa merkezine dönüştürür. MHP, camiye hayatın dışına itilmiş bir ibadethane, mektebi ise köye yabancı bir seküler oda olmaktan kurtararak; her ikisini de "Büyük Türkiye" idealine hizmet eden tek bir manevi ve ilmi kalkınma mekanizmasının parçaları haline getirmeyi hedeflemektedir.

SONUÇ

Türkiye'nin 1960'lı yılların sonu ve 1970'li yılların başında deneyimlediği siyasal rekabet, kırsal kalkınma meselesini salt teknik bir konu olmaktan çıkararak ideolojik bir hesaplaşma ve modernleşme yarışı hâline getirmiştir. CHP'nin "Köykent" ve MHP'nin "Tarım Kent" projeleri, Cumhuriyet'in kuruluşundan beri devam eden köylüyü dönüştürme arzusunun çok partili hayattaki en somut ve iddialı tezahürleridir. Her iki projenin karşılaştırmalı analizi, Türkiye'nin o dönemdeki sosyoekonomik tikanıklığına getirilen çözüm önerilerinin hem mekânsal hem de yapısal açıdan büyük benzerlikler taşıdığını, ancak mülkiyet, yönetim ve maneviyat ekseninde ayrıştığını ortaya koymaktadır.

CHP ve MHP, bu yapısal sorunu aşmak için "mekânsal toplulaştırma" stratejisinde birleşmiştir. CHP, köykentler aracılığıyla dağınık köylerin zamanla kendiliğinden birleşeceği modern uygarlık odakları yaratmayı hedeflerken; MHP, daha disiplinli ve planlı bir "4.000 Birimlik Ünite Sistemi" önererek her 8-10 köyün merkezinde bir tarım kenti inşa etmeyi savunmuştur. Bu noktada her iki parti de köylünün şehre göç ederek gecekondularda "sefalet" içinde yaşamasını engellemek için sanayiye köylünün ayağına götürmeyi amaçlayan bir "yerinde kentleşme" modeli sunmuştur.

Ekonomik örgütlenme ve mülkiyet rejimi analiz edildiğinde, iki proje arasındaki ideolojik makas belirginleşmektedir. CHP'nin düşüncesi, "Toprak işleyenin, su kullananındır" ilkesi etrafında şekillenen devrimci bir düzen değişikliğine dayanmaktadır. Bu modelde, kırsaldaki feodal yapıların (ağalık) tasfiyesi ve üretim araçlarının mülkiyetinin fiilen çalışan köylüye devri esastır. CHP, "Halk Sektörü" kavramı altında köylünün kuracağı özerk kooperatifler aracılığıyla üreticinin hem toprağın sahibi hem de tarıma dayalı sanayinin yöneticisi olmasını öngörmüştür. MHP ise mülkiyetin kutsallığını koruyarak onu "Millet Sektörü" anlayışıyla tabana yaymayı hedeflemiştir. MHP'nin modelinde mülkiyet ne kapitalistlerin ne de devletin tekelinde olmalı; aksine halkın küçük tasarrufları ve işçi yatırım sandıkları aracılığıyla anonim şirketler üzerinden tüm millete mal edilmelidir. MHP, mülkiyet yapısını değiştirmekten ziyade, köylüyü kurulacak fabrikalara hissedar yaparak sermaye ile emeği "iki kardeş" olarak birleştirmeyi amaçlayan bir millî iktisadi nizam teklif etmiştir.

Sosyokültürel ve manevi boyutlar açısından bakıldığında, projelerin toplumsal insan tasarımı arasındaki farklar daha net görülmektedir. MHP'nin "Tarım Kentleri", teknik ilerlemeyi millî-manevi değerlerle sentezleyen bir yapıdadır. Bu projenin en özgün ve tartışmalı önerilerinden biri olan "mektep-cami" ikiliğinin kaldırılması, din adamlarının (halk mürşitleri) aynı zamanda modern tarım ve teknik konularda halka rehberlik etmesini öngörmüştür. MHP'ye göre modernleşme, Türk milletinin tarihî ve manevi kimliğinden kopmadan gerçekleştirilmesi gereken korumacı bir süreçtir; bu nedenle tarım kentleri kontrolsüz şehirleşmeye karşı bir "sosyal baraj" işlevi görmelidir. Buna karşın CHP'nin "Köykent" yaklaşımı, daha seküler bir altyapı devrimi ve yerel demokrasi deneyi niteliğindedir. CHP, Köy Kurultayları ve kooperatif yönetimi aracılığıyla köylünün kendi kaderini kendisinin tayin edeceği, demokratik öz yönetimin hâkim olduğu bir kırsal toplum hayal etmiştir. CHP'nin mülkiyeti emeğe dayandıran "Halk Sektörü" ile MHP'nin mülkiyetin kutsallığını anonim şirketler üzerinden toplumsallaştıran "Millet Sektörü" arasındaki bu paradigma farkı, kalkınmanın finansmanını sınıfsal bir tasfiye ile millî bir sermaye birikimi tercihi arasında keskinleştirmiştir. Her iki projenin köylüyü "kurucu özne" yapma iddiası; CHP'de seküler-demokratik öz yönetim araçlarıyla gerçekleştirilecek

sınıfsal bir dönüşüme, MHP’de ise manevi değerlerle harmanlanmış teknik bir rehberlik üzerinden yükselecek millî bir kalkınma nizamına dayanmaktadır.

Bulgular çerçevesinde yapılan analiz, her iki projenin de Türk köylüsünü modernleşmenin edilgen bir nesnesi olmaktan çıkarma girişimi olduğunu göstermektedir. Ancak, 1970’li yılların derin siyasi istikrarsızlığı, koalisyon hükümetlerinin kısa ömürlü yapısı ve bürokratik direnç, bu kapsamlı projelerin teoriden pratiğe sağlıklı bir şekilde aktarılmasını engellemiştir. Ayrıca literatürde, projelerin büyük ölçüde kâğıt üzerinde kalan birer “kırsal ütopya” olarak kaldığı ve merkezî planlama mantığına tam olarak eklenemediği savunulmaktadır.

CHP’nin Köykent projesi sosyal adalet, mülkiyet reformu ve demokratik öz yönetim odaklı bir sol popülist kalkınma modeli sunarken; MHP’nin Tarım Kentleri projesi millî bütünleşme, mülkiyetin yaygınlaştırılması ve manevi-teknik sentezi üzerine kurulu bir sağ milliyetçi kalkınma vizyonu ortaya koymuştur. Bu projeler, hayata geçirilememiş olsalar dahi, Türk siyasal hayatında köylüye verilen değer ve kırsal yapıyı modern bir topluma dönüştürme arzusunun mekânsal manifestoları olarak büyük önem taşımaktadır.

Köykentlerin öngördüğü “kendi şehirlerini yaratma” ve üretim araçlarına sahip olma vizyonu, günümüzün “akıllı köyler” ve dijitalleşen üretim süreçleri bağlamında nasıl bir kurumsal yapıya bürünebileceği sorusu etrafında yeniden tartışılabilir. Ayrıca, MHP’nin sunduğu “mektepe-cami” ikiliğinin kaldırılması veya CHP’nin “Halk Sektörü” aracılığıyla öngördüğü yerel öz yönetim modellerinin kırsaldaki toplumsal karşılığı, sosyolojik bir derinlikle analiz edilmeye muhtaçtır.

Etik Standartlara Uyum

1. Çıkar Çatışması

Bu çalışmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

2. Etik Kurul İzni

Bu çalışma için etik kurul iznine gerek yoktur. Buna ilişkin ıslak imzalı onam formu, makale süreç dosyasına eklenmiştir.

3. Üretken Yapay Zekâ (ÜYZ) Kullanım Beyanı

Çalışmamızın hiçbir bölümünde yapay zekâ kullanılmamıştır.

4. Finansal Destek

Finansal destek bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

Akbulut, F. S. (2024). Köykent modeli: gelişim süreci içerisinde Bülent Ecevit’in kırsal kalkınma stratejileri. GRID Architecture, Planning and Design Journal, 7(1), 60-83.

Altaş, S. (2017). Geleceğe miras olarak bırakılan bir kırsal kalkınma projesi: Atatürk’ün ideal cumhuriyet köyü. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3(6), 255-287.

Başarır, A. (1970). Köylerimiz birleştirilmelidir. Amme İdaresi Dergisi, (1), 105-117.

Batuman, B. (2013). 70’ler: Siyasetin odağındaki kent, kentin odağındaki siyaset. Toplum ve Bilim, 127, 68-87.

- Benedict, P. (1971). Türkiye’de küçük kasabaların etüdüne ilişkin bazı sorunlar. Türkiye: Coğrafi ve sosyal araştırmalar içinde (s. 147-186). İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları.
- Braun, V., & Clarke, V. (2019). Psikolojide tematik analizin kullanımı (S. N. Şad, N. Özer, & A. Atli, Çev.). Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi – Journal of Qualitative Research in Education, 7(2), 873–898. <https://doi.org/10.14689/issn.2148-2624.1.7c.2s.17m>
- CHP. (1969). Seçim beyannamesi. Kaynar, M. K. & Kalkan, N. (Ed.). (2022). Cumhuriyet dönemi partiler, seçimler, beyannameler (1923-1980). TBMM Basımevi.
- CHP. (1973). Seçim beyannamesi. Kaynar, M. K. & Kalkan, N. (Ed.). (2022). Cumhuriyet dönemi partiler, seçimler, beyannameler (1923-1980). TBMM Basımevi.
- Coşkun, A. (1976). Demokratik Sol’da Kamu İktisadi Teşebbüsleri: Yeni örgütlenme–öz yönetim uygulaması. Öz yönetim ve halk sektörü içinde. Kalite Matbaası.
- Çarıkcı, K., Meral, H., Berkil, S., Çalışır, A., Önala, L., & Arslan, Ö. (2024). Nitel araştırmalarda tematik analiz. Socrates Journal of Interdisciplinary Social Studies, 10(37), 127–140. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10509707>
- Çetingüleç, M. (2018). Ecevit’in Anıları: 12 yıl saklı tutulan “veda” sohbetleri. Doğan Kitap.
- Çolakoğlu, E. (2007). Kırsal kalkınma problemine bir çözüm arayışı olarak köy-kent projesi. ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 3(6), 187-202.
- Erdönmez, C. (2009). Köykent: Olumlu ve olumsuz yönleriyle bir kırsal kalkınma projesinin çözümlemesi. Turkish Journal of Forestry, 6(2), 35-51.
- Erdoğan, N. (1998). Demokratik Soldan Devrimci Yola: 1970’lerde sol popülizm üzerine notlar. Toplum ve Bilim, 78, 22–37.
- Fişek, K. (1969). CHP Seçim Bildirgesi: Ütopya 1969. Emek, 12, 6–7.
- Geray, C. (1975). Türkiye’de kırsal yerleşme düzeni ve köy-kent yaklaşımı. AÜ SBF Dergisi, 30, 45-66.
- Güler, Z., Çırakoğlu, D. & Tokmak, M. (2014). Türkiye’de kırsal kalkınma modeli olarak köykent uygulamaları: Bolu Mudurnu ilçesi Taşkesti örneği. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4, 155-167.
- Günel, M. (2018). 50. Yılında MHP ve ekonomi: Politikalar, görüşler, öneriler. Düşünce Dünyasında Türkiz, 9(49), 85-131.
- Güngör, S. (2025). Tarım kentlerini dirençlilik bağlamında yeniden düşünmek. Karadeniz Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 6(2), 67-78.
- Güven, H. S. (1974). Köykent Sorunu. Amme İdaresi Dergisi, 7(2), 115-145.
- İnan, A. (1978). Cumhuriyet’in 50. yılı için köylerimiz. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Kaptaner, H. (2002). Türkiye’de köy-kent uygulamaları üzerine bir değerlendirme-Dorutay örneği, (Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Kazgan, G. (1957). Şehirlere akın ve iktisadi değişme. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 19(1-4), 375-394.

- Keleş, R. (1992). Yerinden yönetim ve siyaset. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Marın, M. C. (2020). Ordu Mesudiye köykent projesinde katılım ve bunun bireysel sosyoekonomik özelliklerle ilişkisi: Kırsal kalkınma için çıkarımlar. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2), 297-326.
- MHP. (1973). Seçim Beyannamesi. Kaynar, M. K. & Kalkan, N. (Ed.). (2022). Cumhuriyet Dönemi Partiler, Seçimler, Beyannameler (1923-1980). TBMM Basımevi.
- Mutlu, A. (2022). Bir kır ütopyası: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e ideal köy. İdealkent Yayınları.
- Ölçen, A. N. (1974). Halk sektörü. Ayyıldız Matbaası.
- Önen, S. M. & Albayrak, H. (2011). Kamu yönetimi bağlamında Türkiye'nin kırsal kalkınma politikaları: AB ile karşılaştırmalı bir inceleme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 1-16.
- Örmecioğlu, H. T. (2019). Cumhuriyetin ilk yıllarında köycülük tartışmaları ve numune köyler. *Belleken*, 83(297), 729-751.
- Özcan, K. & Akci, A. (2016). Kırsal kalkınma için model önerisi: Köy kümeleri. *Tarım Ekonomisi Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 13-23.
- Şahin, M. S. (2021). Türkiye'de kırsal kalkınma politikaları ve projelerinin yönetim sorunsalı, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Pamukkale Üniversitesi.
- Tekeli, İ., Gülöksüz, Y. & Okyay, T. (1974). Köy-kent Sorunu, köy-kent projesinin tarımsal üretim biçimini değiştirmeden başarı kazanması: Köy-kent önerisi bugünkü haliyle bekleneni veremez... *Milliyet*, s. 6.
- Tekeli, İ., Gülöksüz, Y. & Okyay, T. (1976). Gecekondu, işportalı, dolmuşlu şehir. Cem Yayınları.
- Toker, N. (1962). Köylerin kalkınması nasıl olur? *Yön*, 38, 9.
- Tuğaç, Ç. (2018). Türkiye için iklim değişikliğine dayanıklı kentsel planlama modeli önerisi: Eko-kompakt kentler. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 32(4), 1047-1068.
- Tunçay, M. (1978). Türkiye'de sol akımlar (1908-1925), Bilgi Yayınevi.
- Türkdoğan, O. (2011). Kırsal kalkınma modelleri Doğu ve Güneydoğu gerçeği. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, (43), 11-42.
- Türkeş, A. (1967). Dokuz Işık, (4. baskı). İstanbul: CKMP Eminönü İlçesi.
- Yahyaoglu, T. (1975). Tarım kentleri: Milliyetçi-toplumcu düzen. Konya: Millî Ülkü Yayınları.
- Yılık, M. M. (2011). Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne uyumu açısından kırsal kalkınma bileşeninin önemi, (Yüksek Lisans Tezi), Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi.

EXTENDED SUMMARY

Research Problem:

This study examines the rural development competition in Turkish political history during the late 1960s and early 1970s. It focuses specifically on the Republican People's Party's (CHP) Village City and the Nationalist Movement Party's (MHP) Agricultural City projects. The fundamental issue that is being dealt with is the structural bottleneck that has been caused by Turkey's dispersed settlement structure, which has reached a total of 72,000 scattered units. This has led to the delivery of public services becoming technically and financially unsustainable. The objective of the present study is to address a theoretical lacuna in the extant literature by means of an exhaustive comparison of the two models in question. This comparison will encompass their property regimes, economic organisations and capital accumulation strategies.

Research Questions:

The fundamental hypothesis of this research is that while both the Village City and Agricultural City projects converge on the necessity of spatial consolidation and "in-place urbanization," they utilize completely divergent ideological tools to achieve these goals. The objective of the present study is to examine the manner in which the divergent perspectives of these parties on property and economic organization influenced their respective rural modernization paradigms.

Literature Review

Rural development has been a central theme for Turkish political elites since the Republic's establishment, traditionally embodied in the vision of the "Ideal Republican Village". However, the rapid population growth and migration of the 1960s forced political actors to seek more comprehensive models. While existing literature often evaluates Village City and Agricultural City in isolation, there is a distinct lack of comparative analysis focusing on property and capital accumulation models. This study addresses this deficiency by synthesizing the original 1969 and 1973 election manifestos with relevant sociological literature.

Methodology:

The research employs a qualitative comparative analysis method. The primary data sources are the original texts of the 1969 and 1973 election manifestos of the CHP and MHP. These two parties were selected because other contemporary political actors lacked concrete rural development projects, limiting their contributions to mere criticisms of existing policies.

Findings:

The findings reveal a sharp ideological rupture between the two projects:

CHP and Village City: This model is based on the principle that "land belongs to those who cultivate it" and requires radical property reform to dismantle feudal structures like landlordism. Its economic backbone is the "People's Sector," where production is managed by autonomous cooperatives, allowing peasants to "create their own cities" and transition healthily into an industrial society.

MHP and Agricultural City: This approach is rooted in the "Nation Sector" concept, which upholds the sanctity of private property while advocating for its wider distribution through joint-stock companies and investment funds. A unique finding is the synthesis of technical progress and spirituality, effectively eliminating the "school-mosque" dichotomy by redefining religious officials as "people's guides" who offer technical leadership. The fundamental difference between these two models is embodied in the source of capital accumulation and the nature of property; while the CHP proposes a class-based reform with a collective transformation of property based on the priority of labor, the MHP aims to spread private property to the broad masses by blending it with technology and spirituality within the framework of a national development move. Especially, the mission of modern technical guidance attributed to religious officials and the intention to

turn the mosque into a spiritual filter for modernization is the most original part of the strategy to harmonize traditional authority structures in rural areas with the modernization process.

Discussion:

In the literature, both projects are often categorized as "rural utopias" because they remained largely at the pilot stage due to the political instability, economic crises, and bureaucratic resistance of the 1970s. However, their true significance lies in their attempt to transform the peasant from a passive object of modernization into a "founding subject" of the system. While the CHP approached this through social justice and systemic reform, the MHP focused on national integration and the synthesis of moral and technical development.

The study positions the Village City and Agricultural City models not merely as technical settlement plans, as opposing ideological paradigms that redefine the role assigned to the peasantry within the trajectory of modernization in the Turkish countryside. The fundamental theoretical ground shared by both projects is the claim to remove the peasantry from the position of a passive object in the modernization process and transform them into the 'constitutive subject' of the socio-economic structure. This claim; takes on a spatial ontology through the CHP's "People's Sector" vision—which envisions the dismantling of feudal structures through class transformation and autonomous cooperativism—and the MHP's "Nation's Sector" strategy, which aims for national integration through a spiritual-technical synthesis by disseminating ownership to the grassroots via joint-stock companies. Consequently, these conceptual axes constitute the fundamental analytical units representing the systemic social engineering initiatives behind the rural development competition of the 1970s and the deep ideological divide in Turkish political life.

Conclusions

In conclusion, the Village City and Agricultural City models remain relevant as the most profound and indigenous attempts to address Turkey's development challenges from both class-based and national perspectives. The characterization of both projects as "rural utopias" that remained on paper should not overshadow their foundational influence in Turkish political thought; for both models shared the claim of transforming the peasant from a passive object of modernization into an active "founding subject" of the system. These historical models still maintain their status as an indigenous and national reference source for the rural development and local government debates in today's Turkey. Consequently, these projects are not only technical settlement plans but ideological responses provided on a spatial level to the class-based and cultural pains of Turkish modernization. The vision of local self-governance and the peasant's ownership of production means envisioned by Village Cities can be reexamined in the context of today's "smart villages". Likewise, the social implications of the technical and spiritual synthesis proposed by MHP still offer a fertile area for in-depth sociological analysis.